

H. Damiaan, bid voor ons

→ Het nalatenschap van de Grootste Belg

Pater Damiaan wordt op 11 oktober in Rome door paus Benedictus XVI heilig verklaard. De (sinds 2005) 'Grootste Belg' krijgt in dit 'Damiaanjaar' (tot en met 16 mei 2010) niet enkel een definitieve en formele plek in de geschiedenis van de katholieke heiligenverering, maar wordt tevens herdacht met onder andere een postzegel en een zilveren herdenkingsmunt, een nieuw standbeeld, toneelvoorstellingen, evocaties en talloze feestelijke, religieuze, spirituele, sportieve en wetenschappelijke activiteiten. Dit belangrijke momentum zal het leven en werk van een man, wiens uitzonderlijke betekenis in binnen- en buitenland uitgebreid is onderzocht en verwerkt in films², talloze televisiereportages, documentaires en zelfs stripverhalen³, opnieuw wereldwijd onder de aandacht brengen.⁴ Damiaan was bij leven al een internationaal bekende figuur. 120 jaar na zijn overlijden ten gevolge van lepra in 'zijn' leprozenkolonie van Kalawao-Kalaupapa op het Hawaïaanse eiland Molokai, blijven zijn aantrekkingskracht en betekenis groeien. Tijd voor een kleine introductie van Jozef De Veuster, voortaan de Heilige Damiaan van Molokai, patroon van de lepra- en aidspatiënten.

MOLOKAI, HET ZIEKE PARADIJS⁵

De plaatsnamen Kalaupapa en Kalawao – de namen van de twee 'dorpjes' op de landtong in het noorden van Molokai ten tijde van Damiaans aankomst in 1873 – hebben voor de meeste mensen geen betekenis.⁶ Molokai daarentegen wel. De naam wordt doorgaans in één adem genoemd met die van Damiaan. De beschrijvingen van de plek waar Damiaan zijn levenswerk aanvatte, blijven ook nu nog tot de verbeelding spreken. Kalaupapa was tussen 1866 en 1969 de plaats waarheen lepra-patiënten door de – aanvankelijk Hawaïaanse en later Amerikaanse – overheid werden gedeporteerd. Gedurende die tijd was dit de plaats waar zo'n 8.000 al dan niet vermeende lepra-patiënten werden geïsoleerd.⁷ Drie misvattingen over lepra waren de belangrijkste motor van deze mensonterende segregatiepolitiek. Rond het midden van de 19^e eeuw, goed tachtig jaar na de 'ontdekking' van de eilandenarchipel van Hawaï door de Britse zeevaarder James Cook in 1778⁸, hadden diverse 'nieuwe' ziekten de eilandbevolking sterk gedecimeerd. Zo arriveerden de waterpokken in 1853 via de walvisjagervloot (die in Hawaï een uiterst praktische ankerplek in hun jachtgebied

hadden gevonden) en andere ziektes, waaronder de mazelen en lepra, volgden.

Het sterftecijfer nam algauw dramatische proporties aan, zodanig dat de Hawaïaanse koning Kamehameha IV in het parlement stelde dat *"the decrease of our population is a subject in comparison with which all sink into insignificance. Our first and great duty is self-preservation. Our acts are in vain, unless we can stay the wasting hand that is destroying our people."*⁹ De eerste misvatting over lepra was dat de snelle isolatie van de zieken het enige redmiddel was. Dat was in Hawaï eigenlijk niks nieuws onder de zon: leprozen werden al sinds Bijbelse tijden uit de maatschappij verstoten.¹⁰ Een tweede idee was dat lepra uiterst besmettelijk was, waardoor elke patiënt als een potentieel doorgeefluik kan functioneren. Ten slotte: gezien er voor lepra geen remedie bestond, was elke patiënt sowieso ten dode opgeschreven. Van zodra lepra werd vastgesteld, werd de patiënt beschouwd als met één voet in het graf. De combinatie van die drie misvattingen, in het klimaat van de leprapandemie die door Hawaï raasde, zorgde algauw voor een klimaat waarin de gezagsdragers bereid waren om ver te gaan in hun aanpak. In 1864 stemde het parlement dan ook *An Act to Prevent the Spread of Leprosy*. Sectie 3 van deze wet stelde dat *"the Board of Health or its agents are authorized and empowered to cause to be confined, in some place or places for that purpose provided, all leprous patients who shall be deemed capable of spreading the disease of leprosy."* De passage stipuleerde dat verder elke politie- of regeringsagent verplicht was *"[...] cause to be arrested and delivered to the Board of Health or its agents, any person alleged to be a leper."* Eigenlijk was deze wettekst een doorslagje van de oude wet om de verspreiding van waterpokken tegen te gaan, maar met dat verschil dat een belangrijk zinnetje werd weggelaten. De Gezondheidsraad – zeg maar de executieve die belast was met het beleid en de uitvoering van de gezondheidspolitiek – voorzag in die eerste wettekst: *"provide him with nurses and other necessaries."* Dit werd in de nieuwe wettekst weggelaten en had verstrekkende gevolgen. Met andere woorden: lepra-patiënten werden "ongeneeslijk beschouwd" en dienden, in het belang van de maatschappij, naar een geïsoleerde plek verbannen te worden.

Het oog van de Gezondheidsraad viel op Kalaupapa. Het was

→ In 1936 werd het stoffelijk overschot dat begraven lag naast de Filomenakerk in Kalaupapa overgebracht naar Leuven. Na overbrenging van zijn lichaam naar Leuven werd nadien zijn rechterhand terug gerepatriëerd naar dit graf.
© Damiaancentrum, Leuven

Op deze foto poseert Damiaan in Parijs, net voor zijn vertrek naar Hawaï, naar zijn 'grote voorbeeld' Franciscus Xaverius, met het missiekruis in de hand. Hij had de missionaris afgebeeld gezien op deze manier op een schilderij in de Leuvense kloosterkapel.
© Damiaancentrum, Leuven

een "gevangenis, bewaakt door de natuur", dixit de schrijver Robert Louis Stevenson, die de kolonie kort na het overlijden van Damiaan bezocht.¹¹ Langsheen drie kanten was de dunbevolkte en geïsoleerde plek omgeven door een wilde en van haaien vergeven oceaan, die onophoudelijk op de scherpe lavarotskust inbeukte. Landinwaarts werd Kalaupapa hermetisch afgesloten door de 500 meter hoge *pali* – Hawaïaans voor klif. Een steil en vaak erg glibberig uit de rotswand uitgehouwen pad was de enige uitweg naar boven. Die weg was voor een gezond iemand al een hele inspanning, voor een verzwakte leprapatiënt was het een onoverkomelijke barrière. Voor de plannen van de Gezondheidsraad was Kalaupapa dus uiterst geschikt. Dat de kolonie door haar isolement en slechte bereikbaarheid ver uit het oog van het publiek was, was mooi meegenomen. Op 6 januari 1866 kwamen de eerste twaalf leprapatiënten toe. Drie jaar later waren ze allen, op twee na, dood. Er was nauwelijks onderdak, voedsel en brandhout. Medische verzorging werd beschouwd als overbodig. Formeel-juridisch waren de patiënten zo goed als dood. In de kolonie, die op korte tijd stevig ging aangroeien, zou algauw de wet van de sterkste heersen. Gevechten om voedsel, water, onderdak, kledij, hout en vrouwen waren schering en inslag. Toen Damiaan op 10 mei 1873 voor het eerst voet zette op Kalaupapa, was de situatie in de kolonie zo benard "dat ze alleen maar de bijnaam 'levend kerkhof' verdiende," zo schreef hij later.¹²

LEPRA: "DE ZIEKTE DIE EEN MISDAAD IS"

De nieuwe wet criminaliseerde de leprapatiënten en zorgde ervoor dat verdachte personen werden opgejaagd, gearresteerd en verbannen. De Gezondheidsraad had het in haar discours over de leprapatiënten zowel over "patiënten", "gevangenen", "kolonisten", "de zieken", "de leprozen" en ook een zeldzame keer over "de arme ongelukkigen".

Lepra, zo weten we nu, wordt veroorzaakt door de leprabacil *Mycobacterium leprae*, en niet – zoals in Damiaans tijd werd geopperd – door syfilis en/of promiscue gedrag, iets waaraan de Hawaïanen zich volgens westerlingen voortdurend aan te buiten gingen. De leprabacterie werd in 1873 ontdekt door de Noorse arts Gerhard Hansen – vandaar dat in de Angelsaksische wereld lepra veeleer wordt omschreven als *Hansen's disease*, gezien de beladen connotatie van begrippen als 'lepra' en 'leproos'.¹³ Lepra is terdege overdraagbaar, maar dat gaat lang niet zo snel en gemakkelijk als men destijds vreesde. De bacil vindt haar weg naar nieuwe gastheren via de ademhaling, niezen, hoesten en wordt opgenomen via de luchtwegen of wonden. Dan duurt het meestal ook een tijdje vooraleer de ziekte zich manifesteert, tot zeven jaar.¹⁴ Besmetting wordt opgemerkt wanneer kleurige vlekken of knobbels zichtbaar worden, dikwijls in de 'koude' uiteinden van het lichaam (oren, neus, vingers, tenen). De zenuwuiteinden van de aangetaste delen sterven geleidelijk af, waardoor ledematen kunnen op-

zwellen en vervormd worden, waardoor ze ongevoelig worden en dus ook veel vatbaarder voor verwondingen. Pas in de jaren 1940 van de voorbije eeuw werd er voor het eerst een afdoende behandeling gevonden, die sindsdien meer en meer op punt gesteld werd.

DAMIAAN: DE CHRISTELIJKE HELD

Begin 1873 stuurden de rooms-katholieke gelovigen op Kalaupapa een petitie naar Louis-Désiré Maigret, de bisschop van Honolulu, met de vraag om een permanente priester in de kolonie te hebben. Damiaan was een van de vier die zich kandidaat stelden, aanvankelijk voor een beperkte periode.¹⁵ Op dat moment was de jonge Damiaan al negen jaar werkzaam als missionaris van de in 1800 gestichte Congregatie van de Heilige Harten, achtereenvolgens op Oahu en Hawaï zelf (*the Big Island*).¹⁶ Toen Damiaan op 10 mei 1873 landde op Kalaupapa, in het gezelschap van zijn bisschop en vijftig patiënten, bleek dat groot nieuws: een blanke, gezonde priester die vrijwillig naar "de hel van Kalaupapa" kwam? De kranten in Honolulu – en van daaruit de rest van de westerse wereld – maakten er opgewonden gewag van: Damiaan "werd alleen op het strand achtergelaten, zonder een huis." Het artikel suggereerde dat hem een enkeltje naar het martelaarschap te wachten stond: "*We care not what this man's theology may be, he is surely a Christian Hero.*"¹⁷ Twee dagen na zijn aankomst berichtte hij Maigret: "Er zou hier voortaan steeds een priester permanent moeten zijn. Bootladingen patiënten arriveren hier, en velen zijn stervende." En hij vervolgde: "De oogst lijkt rijp hier." Van Damiaan zelf zijn er meer dan tweehonderd brieven bewaard gebleven, net als de verslagen van de talloze bezoekers die hem in zijn zelfgekozen ballingschap gingen opzoeken. Zo is er het vaak geciteerde relaas van de Amerikaanse journalist Charles Warren Stoddard, die het eiland tweemaal bezocht, een keer in 1869 en in 1884, vijf jaar voor Damiaans dood.

Vóór zijn vertrek naar Molokai.

Pater Damiaan in 1868.

Pater Damiaan melaatsch.

PATER DAMIAAN, DE MARTELAAR VAN MOLOKAI.

Zijn tweede bezoek liet zo'n overweldigende indruk na dat hij die van zich afschreef in het boekje *The Lepers of Molokai*. Later beschreef hij zijn eerste ontmoeting met Damiaan als volgt: "De deur van de kapel stond halfopen. Plots zwaaide ze open en een jonge priester verscheen en heette ons welkom. Zijn soutane was versleten en vaal, zijn haar was warrig als dat van een schooljongen, zijn handen waren vuil en vereelt door het harde werken; maar zijn gezicht gloeide van gezondheid, zijn optreden had de veerkracht van de jeugd." Stoddard was helemaal ingenomen door Damiaans "heldere lach, zijn gulle sympathie en zijn inspirerende aantrekkingskracht."¹⁸ Uiteindelijk werd Damiaan ook ziek. Hij had het in zijn preken al profetisch gehad over "wij, melaatsen", iets wat uiteindelijk begin 1884 formeel werd vastgesteld.¹⁹ Vijf jaar later overleed hij, vlak voor Pasen, op 15 april 1889.

DAMIAAN EN KALAU PAPA NA DAMIAAN

Damiaans nalatenschap is een verhaal op zich. Onmiddellijk na zijn overlijden gingen stemmen op dat 'de martelaar van Molokai' heilig moest verklaard worden. Edward Clifford, de schilder van het bekende portret van Damiaan-met-strohoed, schreef: "Toen pater Damiaan zijn leven aan Christus toewijde en zichzelf begroef in de melaatsenkolonie te Kalawao, had hij er geen idee van dat de echo's van zijn zelfopoffering niet alleen het hoornsignaal zouden betekenen dat het goddelijk leven zou aanvuren in duizenden zielen [...] maar dat ze een heel imperium zouden opwekken. [...] Niemand kan de gevolgen meten van de eenvoudigste daad, volbracht met een oprechte blik van liefde op God en de medemens."²⁰

Ook de Britse *Times* spaarde de superlatieven niet. Al even gewind stak de kritiek op, ook vanuit de eigen rangen. Heel wat biografen (en de pers) focusten naderhand op de ietwat moeizame relatie die Damiaan met zijn directe oversten onder-

De wording van Damiaan tot een martelaar.
© Damiaancentrum, Leuven

hield.²¹ Bisschop Hermann Koeckemann, bisschop van Honolulu, schreef naar aanleiding van het eerste onderzoek naar leven en werk van Damiaan: "I know already that it will contain anything remarkable in favor of our hero. [...] We think there is nothing to be gained by pushing the inquiry any further. When Father Damien has been proclaimed hero and martyr of charity, everything has been said; the rest only complicates matters."²²

De presbyteriaanse dominee Charles McEwen Hyde had het in een lezersbrief aan de *Sydney Presbyterian* van 26 oktober 1889 over "de extravagante lofuitingen in de kranten ... [...] De simpele waarheid is dat hij [Damiaan] een lompe, vieze, koppige en fanatieke man was. [...] De man was niet zuiver op de graat in zijn relatie met vrouwen, en de lepra waaraan hij stierf moet worden toegeschreven aan zijn slechte gewoonten en achteloosheid. Anderen hebben veel gedaan voor de lepralijders, onze eigen predikanten, de artsen in dienst van de overheid, enzovoort, maar wel nooit vanuit de katholieke idee om het eeuwige leven te verdienen ..."²³

En wat is er met Damiaans materiële nalatenschap gebeurd? In eigen land is er het Damiaanmuseum, gehuisvest in het geboortehuis van Damiaan in Ninde. Dat houdt aan de hand van foto's, documenten, een reuzengroot wandtapijt (zie kaderstuk) een diareportage en een aantal voorwerpen uit de leprozenkolonie (en de rest van Hawaï) de herinnering aan Damiaan levend.²⁴ De instelling houdt het midden tussen een haast sacrale *lieux de mémoire* – de plek waar Damiaan geboren werd en zijn jonge leven leidde – en een introductie tot zijn leven en werk, in een nogal statische scenografie. De 'zoektocht naar de Grootste Belg' in 2005, wat een initiatief van de VRT was, deed de belangstelling voor de plek weer opleven en er zijn plannen om zowel het gebouw als de collectie te renoveren.²⁵

DE RECHTERHAND VAN DAMIAAN

Binnen de katholieke kerk zijn relieken of relikwieën overblijfselen van heiligen. Het gaat daarbij om drie soorten ‘materiaal’: (delen van) het skelet of andere organische stoffen die ooit deel uitmaakten van het lichaam van de heilige (zoals beenderen, tanden, haar, nagels ...). Ten tweede is er alles wat met het lichaam van de heilige in contact is geweest (zoals kledij en gebruiksvoorwerpen), ten slotte zijn er voorwerpen en ruimten waarin het lichaam van de heilige, of delen daarvan, bewaard worden (zoals sarcofagen en schrijnen).²⁶ Damiaans stoffelijk overschot heeft sinds zijn overlijden in 1889 al flink wat gereisd, van Hawaï naar België, en weer terug.

Damiaan had bij leven de wens geuit om op het kerkhof van Kalawao, naast de Sint-Filomenakerk, bij “zijn spirituele kinderen”, begraven te worden. Het was een plek waar hij graag vertoefde en nadacht over zijn levenswerk. De idyllische setting bleef jarenlang zijn laatste rustplek. Uiteindelijk werden de huizen in Kalawao verlaten en concentreerde de leprozenkolonie zich aan de andere kant van Kalaupapa. En zo kwam het dat het kerkhof stilaan verwaarloosd werd. Op vraag van Damiaans Belgische ordehoofd trad – in functie van het canonieke onderzoek naar het ‘heiligheidspotentieel’ – een hele machinerie in werking om Damiaans stoffelijk overschot terug naar België te brengen. Op 12 februari 1935 schreef koning Leopold III aan de Amerikaanse president Franklin Roosevelt: “Het is het vurig verlangen van de paters van de congregatie van de Heilig Harten om de terugkeer van Damiaans stoffelijk overschot naar België te bekomen.”²⁷ Ondanks protest van de meelaatsen van Molokai werd Damiaans graf op 27 januari 1936 geopend. Op 2 februari zette de kist aan boord van de oorlogsbodem ‘USA Transport Republic’ koers richting San Francisco. Van daaruit ging de reis verder met het Belgische zeilschip ‘Mercator’.²⁸ De aankomst van het schip in de haven van Antwerpen, op 3 mei 1936, bracht een massa op de been.

Een dag later werd Damiaan – en opnieuw in aanwezigheid van een immense mensenzee – definitief ‘te ruste gelegd’ in de Leuvense Sint-Antoniuskapel, de kerk van Damiaans congregatie.

De gemeenschap op Molokai bleef echter verweesd achter. Sinds het vertrek van Damiaans stoffelijk overschot is men blijven aandringen voor het verkrijgen van een relikwie dat de leegte van het graf in Kalawao kon opvullen. In 1994 werd – naar aanleiding van de geplande zaligverklaring van een jaar later – beslist om Damiaans rechterhand terug naar Molokai te brengen. Het was een met symboliek overladen keuze. Met die hand zegende hij zijn parochianen, verzorgde hij de meelaatsen en timmerde hij aan zijn kerken ... De hand reisde terug naar Kalawao en werd er op 22 juli 1995 herbegraven, in het

De overbrenging van de rechterhand van Damiaan werd in 1995 met veel luister onthaald in Hawaï.

Op 22 juli werd het relikwie terug in het oorspronkelijke graf op Kalawao begraven.
© Damiaancentrum, Leuven

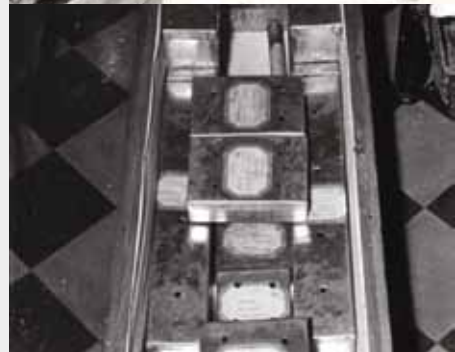
Doortocht van het stoffelijk overschot van Damiaan op de Oude Markt in Leuven onder grote belangstelling van clerus en volk.

© Damiaancentrum, Leuven

De beenderen van Damiaan werden in Leuven gesorteerd in kistjes.

© Damiaancentrum, Leuven

oorspronkelijke graf, tot grote vreugde van de bevolking van Kalaupapa en, bij uitbreiding, heel Hawaï. Er is sprake van om de relikwie opnieuw te verplaatsen, en wel naar het tabernakel in de Sint-Filomenakerk.²⁹

Damiaan is duidelijk nog niet aan rust toe.³⁰

PATER DAMIAAN OP DE WERELDTENTOONSTELLING VAN PARIJS 1937

Een van de pronkstukken van het Damiaanmuseum in Tremelo is het enorme wandtapijt naar ontwerp van beeldend kunstenaar Marcel Laforêt, dat *De triomf van Pater Damiaan* voorstelt. Het tapijt meet 385 cm op 240 cm en leest als een modernistisch stripverhaal over Damiaans leven. Het geeft een interessant inzicht in het mechanisme hoe de representatie over de nationale held mee tot stand kwam. In 1936 werd op vraag van de provinciaal van de Picpussen, pater Paul Van Houtte, en de toenmalige bisschop van het aartsbisdom Mechelen, kardinaal Jozef-Ernest van Roey, het stoffelijk overschot van Damiaan overgebracht van Kalaupapa naar België. De aankomst op zondag 3 mei 1936 met het zeilschip 'Mercator' in de haven van Antwerpen bracht een nooit geziene volkstoeloop op de been. Een doorgedreven campagne had in de weken voor de aankomst van het schip de bevolking opgeroepen om Damiaan op passende wijze welkom te heten. Aan dat gebeuren was zelfs een staatkundig verguld randje. Zo waren niet alleen de katholieke top met kardinaal Van Roey en de bisschoppen aanwezig, ook de regering en koning Leopold III woonden de aankomst bij. Na een triomftocht door de straten van Antwerpen werd Damiaans lichaam overgebracht naar Leuven. Damiaans aan-

komst had een enorme impact in de toenmalige media. Zowel de NIR als alle katholieke bladen brachten uitgebreid verslag.

Het is in het licht van deze 'nationale hulde' dat de beslissing genomen werd om Damiaan een plek te geven in het Belgisch paviljoen op de wereldtentoonstelling van Parijs in 1937. Het thema van deze wereldtentoonstelling was 'Kunst en techniek in het moderne leven'. Dit motiveerde mee de keuze voor de drager, het product van een van de nationale nijverheden – de tapijtweefkunst. De uitvoering van het ontwerp werd toevertrouwd aan het atelier van Georges Chaudoir te Brussel.

Alle grote momenten uit het leven van Damiaan zijn in het tapijt verwerkt: de reis naar Molokai, zijn werkzaamheden als timmerman, grafdelver en priester, zijn overlijden, het graf in Kalawao, de reis met de 'Mercator' en de triomftocht door Antwerpen met de witte praalkoets. Centraal staat het beeld van de melaatse Damiaan die, net als Christus, omringd wordt door kinderen.³¹ Opvallend is ook zijn aankomst op Kalaupapa, waarbij de melaatsen reeds devoot neergeknield de katholieke priester opwachten. Een opvallend detail is de witte kleur van Damiaans pij. De Picpussen namen pas in het begin van de 20^e eeuw het witte kloosterhabijt aan. Op alle authentieke foto's van Damiaan was hij in het zwart gekleed. Motieven van herkenbaarheid en religieuze rekrutering speelden dus ook een rol in deze 'aangepaste' representatie.³²

Anno 2009 is Kalaupapa een Amerikaans *National Historical Park*, waar strikte toegangs- en bezoeksregels gelden.³³ Er leven immers nog steeds patiënten – mensen die van voor de afschaffing van de *Act to Prevent the Spread of Leprosy* naar Molokai werden gebracht. Jonger dan zestien kom je er niet in en het bezoek verloopt onder begeleiding met *Damien Tours*, een gidsenorganisatie onder leiding van oud-leprapatiënt en Kalaupapa-*spokesman* Richard Marks. Marks, die eind vorig jaar overleed, was een kleurrijke en ondernemende figuur die streed voor de erkenning van Kalaupapa als *National Historical Park*.³⁴ Gezien de ongereptheid van het gebied en de algemene bouwwoede die in heel Hawaï in hoog tempo sporen nalaat, ging Marks' strijd vooral over het behoud van deze plek en haar geschiedenis. In dat opzicht was Marks zelf een 'belichaamd geheugen', die tijdens zijn gidsbeurten tal van verhalen door gaf over het reilen en zeilen van de kolonie en Damiaan, die in de kleine gemeenschap van generatie op generatie werden doorverteld.³⁵ Veel van die verhalen zijn overigens geregis-

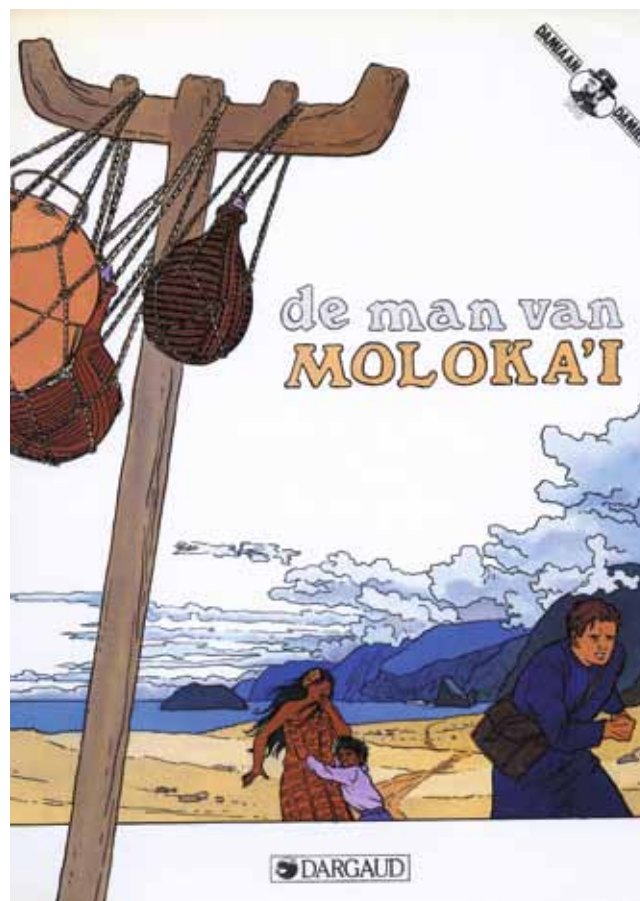
treerd en verwerkt, o.a. door John Tayman, in diens *The colony* uit 2006. In de praktijk bleek bij mijn bezoek aan Kalaupapa de tocht op een drafje afgewerkt te worden, en de gids – buiten een paar gemeenplaatsen die in elke toeristische brochure worden herhaald – weinig kennis ter zake te hebben. In Kalaupapa zelf is er een piepklein bezoekerscentrum, dat een aantal door Damiaan vervaardigde instrumenten – waaronder bestek dat rond de pols kan vastgemaakt worden, enz. – en een selectie van boeken en dvd's aanbiedt over de geschiedenis van de plek en hoe die zich ontwikkeld heeft. En ook in Waikiki, nabij Honolulu, nemen de plannen voor een splinternieuw museum over leven en werk van Damiaan stilaan vaste vorm aan. Het museum – waarvan de openingsdatum nog niet vaststaat – zou *the biggest collection of Father Damien artifacts outside Belgium* huisvesten.³⁶ Voor wie er nog aan zou twijfelen: de nagedachtenis van de 'Grootste Belg' is klaar voor een doorstart. Damiaan-pelgrims weten alvast waarheen.

De overbrenging van het lichaam van Damiaan naar België gaf aanleiding tot het vervaardigen van een wandtapijt over het leven van Damiaan, naar een ontwerp (zie foto) van kunstenaar Marcel Laforêt. Het tapijt werd een eerste keer tentoongesteld in het Belgisch paviljoen op de wereldtentoonstelling van Parijs in 1937. Naar aanleiding van de heiligverklaring konden particulieren in 2009 een Damiaantapijtje aankopen.
© Damiaanmuseum, Tremelo

BIO PATER DAMIAAN³⁷

- 2 januari 1840: Jozef De Veuster wordt geboren in Ninde, een gehucht bij Tremelo.
- 1859: intrede, net als zijn oudere broer Auguste, bij de Picpussen in Leuven.
- 1860–1861: studies in het hoofdkwartier van de Picpussen in Parijs en aflegging van de eeuwige gelofte op 7 oktober 1860.
- 1 november 1863: vertrek naar Hawaï.
- 19 maart 1864: aankomst in Honolulu, de hoofdstad van het Koninkrijk Hawaï. Wordt op 21 mei 1864 hier in de kathedraal tot priester gewijd.
- 1864–1873: Missionaris in achtereenvolgens het Puna- en Kohaladistrict op Hawaï (*the Big Island*).
- 1873: aankomst in Kalaupapa, Molokai.
- 1878: eerste tekenen van melaatsheid bij Damiaan.
- 1884: lepra wordt officieel vastgesteld.
- **15 april 1889: Pater Damiaan overlijdt in Kalawao, Molokai.**
- 3 mei 1936: aankomst van Damiaans stoffelijk overschot met het zeilschip 'Mercator' in Antwerpen. Plechtige stoet naar Leuven, waar Damiaan in de Sint-Antoniuskapel begraven wordt.
- 27 mei 1952: oprichting van het Damiaanmuseum in Tremelo.
- 7 juli 1977: Damiaan wordt 'eerbiedwaardig' verklaard.
- 4 juni 1995: Damiaan wordt door paus Johannes-Paulus II 'zalig' verklaard tijdens een viering in de basiliek van Koekelberg.
- 22 juli 1995: herbegraving van Damiaans uit Leuven overgebrachte rechterhand in zijn oorspronkelijk graf in Kalawao, naast 'zijn' St.-Filomenakerk.
- 11 oktober 2009: Damiaan wordt door paus Benedictus XVI 'heilig' verklaard tijdens een viering in de Sint-Pietersbasiliek in Rome.

'De man van Molokai'. Dargaud, 1983. Scenario: Jacques Stoquart; tekeningen: Cécile Schmitz.

1 Zie: www.numisforum.eu/viewtopic.php?f=75&t=11525&p=162475

2 'Molokai: The Story of Father Damien', uit 1999, gebaseerd op de 'definitieve biografie' van dr. H. EYNIKEL (cf. infra). De regie was in handen van de Nederlander Paul Cox. Zie ook de trailer op YouTube: www.youtube.com/watch?v=QmINgiOMCJM

3 Vermelden we bv. *De man van Molokai*, dat in 1983 bij Dargaud werd uitgegeven ten voordele van de Damiaanactie (sic). Het scenario was van Jacques Stoquart, de tekeningen van Cécile Schmitz, die met dit album haar tweede verhaal over Damiaan neerzette.

4 Zie de stortvloed aan nieuwe boeken en heruitgaven over Damiaan, zoals: J. DE VOLDER, *De geest van Damiaan. Een heilige van onze tijd*. Tielt, Lannoo, 2009; J. BALLEGEER, *Damiaan. Kamiano is liefde*. Averbode, Altiora, 2009; H. EYNIKEL, *Hotel Molokai. Hoe Damiaan een thuis gaf aan de melaatsen*. Tielt, Lannoo, 2009; D. MUSSCHOOT, *Damiaan. De held van Molokai*. Tielt, Lannoo, 2009; H. VAN CAMPENHOUT, *Damiaan@godmail.com*. Sint-Niklaas, Abimo, 2009 en R. VAN PUYMBROECK, *Damiaan. Zijn wonder gaat verder*. Averbode, Altiora, 2009. Ook tijdschriften en kranten pakken uit met extra 'bewaarbijlagen', zoals *Knack Extra. De heilige Damiaan* van 21.08.2009, of zie een verslag in de Nederlandse Volkskrant: www.volkskrant.nl/archief_gratis/article636051.ece/Een_menselijke_dumpplaats_onder_palmbomen. Of nog, educatieve dossiers voor het godsdienstonderwijs: www.kuleuven.be/thomas/algemeen/actualiteit/dossiers/damiaan/viaDamianus/

- 5 Naar: H. EYNIKEL, *Het zieke paradijs. De biografie van Damiaan*. Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 1993.
- 6 *Kalaupapa* wordt ook gebruikt om de volledige, driehoekige landtong te beschrijven, daar waar Molokai de aanduiding is van het volledige eiland. *Kalaupapa* betekent in het Hawaïaans 'vlak blad', want dat is de vorm van het schiereiland van bovenaf bekeken.
- 7 J. TAYMAN, *The colony. The Harrowing True Story of the Exiles of Molokai*. New York, Scribner, 2006, p. 2.
- 8 Zie o.a. T. HORWITZ, *De ongetemde wereld. Op reis met kapitein Cook*. Amsterdam, De Bezige Bij, 2003, pp. 380–436. Cook noemde de eilandengroep de 'Sandwich Isles', naar de *First Lord of the Admiralty*, John Montagu, Earl of Sandwich – zijn eigenlijke opdrachtgever bij de Britse admiraliteit.
- 9 TAYMAN, op. cit., p. 20.
- 10 Zie bv. Leviticus, hoofdstuk 13, waarin Mozes en Aäron van God te horen krijgen dat een melaatse *onrein* is.
- 11 STEVENSON (Robert Louis), 'Open brief aan de eerwaarde heer Hyde van Honolulu', in: *Knack Extra. De heilige Damiaan*, 21.08.2009, pp. 26–33. Vertaald door Jan Braet.
- 12 Geciteerd in: J. DE VOLDER, op. cit., p. 67.
- 13 Zie: <http://en.wikipedia.org/wiki/Leprosy>
- 14 Zie: www.damiaanactie.be/damiaanactie_helpt/lepra.cfm
- 15 H. EYNIKEL, *Damiaan. De definitieve biografie*. Leuven, Davidsfonds, 1999, pp. 132–146.
- 16 Voor een duiding van de motieven en resultaten van de tijdens de 19e eeuw gestarte missionering, zie: R. BOUDENS, 'De negentiende-eeuwse missionaire beweging', in: R. BOUDENS (red.), *Rond Damiaan. Handelingen van het colloquium n.a.v. de honderdste verjaardag van het overlijden van pater Damiaan 9–10 maart 1989*. Leuven, Universitaire Pers, 1989, pp. 17–39.
- 17 G. DAWS, *Holy man. Father Damien of Molokai*. Honolulu, University of Hawaii Press, 1973, p. 73.
- 18 Geciteerd in: J. DE VOLDER, op. cit., pp. 104–105.
- 19 H. EYNIKEL, *Damiaan*, op. cit., pp. 243–256.
- 20 Geciteerd in: J. DE VOLDER, op. cit., p. 202.
- 21 G. DAWS, op. cit., pp. 240–251.
- 22 Idem.
- 23 Geciteerd in J. BRAET, 'Robert Louis Stevenson schrijft een pamflet', in: *Knack Extra. De heilige Damiaan*, 21.08.2009, pp. 27. Het is naar aanleiding van deze brief dat Stevenson zijn beroemde, verontwaardigde apologie van Damiaan schreef.
- 24 Zie: www.tremelo.be/442_nl.html
- 25 Zie: http://degrootstebelg.canvas.be/dgb_master/10obelgen/dgb_damiaan_pater/index.shtml. Het 'promotiefilmpje' voor pater Damiaan is nog steeds consul-
teerbaar. Voor de toekomstplannen van het museum, zie: www.damiaanactie.be/extra/organisatie/museum2007.pdf
- 26 M. VAN STRYDONCK, A. ERVYNCK, M. VANDENBRUAENE en M. BOUDIN, *Relieken. Echt of vals?* Leuven, Davidsfonds, 2006, p. 16.
- 27 Geciteerd in: A. LUYTEN, 'Zoek het flesje van Damiaan', in: *Knack Extra. De heilige Damiaan*, 21 augustus 2009, p. 40. Het artikel brengt uitgebreid verslag over de verspreiding van (de jacht op) talloze Damiaan-reliëkwieën.
- 28 Zie voor de actuele bestemmings- en behoudproblematiek van dit museumschip: 'Het zeilschip Mercator', in: *VCM Contact*, jg. 16, 60, april-mei-juni 2009, pp. 11–16.
- 29 M. YALOM, *The American resting place: four hundred years of history through our cemeteries and burial grounds*. Houghton Mifflin Harcourt, Boston, 2008, p. 245.
- 30 S.n., 'Twee reliëkwieën van pater Damiaan gevonden', in: *De Standaard*, 22 juni 2009.
- 31 Zie Marcus, 10, 13–16.
- 32 Zie ook de tekst 'Pater Damiaan op de wereldtentoonstelling van Parijs 1937. Een studie van het Damiaantapijt naar ontwerp van Marcel Laforêt, uitgevoerd door het atelier Chaudoir', tentoonstellingstekst van Patrik Jaspers naar aanleiding van de expo 'Pater Damiaan op de wereldtentoonstelling Parijs 1937, Nationale Held, Nationaal Kunstambacht' tussen januari en augustus in het Damiaanmuseum, Tremelo.
- 33 Zie: www.nps.gov/kala/index.htm
- 34 Zie: www.mauinews.com/page/content.detail/id/512369.html
- 35 Zie voor het *Kalaupapa Oral History* project: www.kalaupapaohana.org/names-project.html
- 36 Zie: www.honoluluadvertiser.com/article/20090622/NEWS22/906220339/Damien+artifacts+will+get+new+Hawaii+home
- 37 Zie: www.damiaandorp.varosoft.be/nl_paspoort_03_01t.php